

خود کشی ممنوع!

محمد تقی صرفی پور

الحمد لله رب العالمين و الصلوه والسلام على سيد الانبياء والمرسلين محمد و اله الطاهرين

یکی از آثار فرهنگ منحنط غرب ،خود کشی است. که آمار خود کشی در کشورهای که فرهنگ غرب در ان بسیار نفوذ کرده بالا است و برعکس کشورهای که هنوز فرهنگ غربی در ان نفوذ نداشته آمار خود کشی پایین است.

و علت ان دور شدن انسان از خداوند است. در فرهنگ غرب که انسان محوری هدف است و از خدامحوری فاصله گرفته اند انسان ها در مشکلات و مصیبت ها و گرفتاری ها بدون تکیه گاه می مانند و تکیه گاه بسیار محکم خداوند را از دست می دهند. لذا بعضی ها وقتی امید و تکیه گاه ندارند دست به خود کشی می زنند تا آرامش یابند درحالی که بعد مردن گرفتار ماموران عذاب می شوند و تازه عذاب انها شروع میشود!

ولی افراد معتقد به خدا هر گاه دچار مشکل می شوند به خدا تکیه می زنند و از او کمک می خواهند لذا اگر کوهی از مشکلات هم سر راه آنان باشد با توکل بر خدا از ان عبور می کنند.

اگر دیدید کسی خود کشی کرده بدانید ایمان نداشته است چون ادم با ایمان هرگز خود کشی نمی کند.

ما در این کتاب به ابعاد مختلف خود کشی پرداخته ایم امید است مورد استفاده خوانندگان محترم قرار گیرد.

بهار 1400. کرمانشاه

خودکشی ممنوع!

خداوند حکیم ما را برای ماموریتی مهم خلق نموده است. برای اینکه او را عبادت کنیم و و به کمال برسیم.

پس اجازه نداریم خود را بکشیم زیرا باید ماموریت را به اتمام برسانیم و در زمانی که خداوند حکیم خود معین کرده اجل سراغ ما خواهد آمد. پس کسانی که خودکشی می کنند در حقیقت مخالف دستور خداوند عمل نموده اند لذا مجازات خودکشی همچون مجازات طاغوت هایی مانند فرعون و نمرود است

علل و عوامل خودکشی چیست؟

1- مشکلات بزرگ گاه باعث میشود فرد برای خلاصی از آنها خود را از بین ببرد

افرادی که دچار مشکلات بزرگی می شوند مثلا ورشکست شده است و طلبکارها او را رها نمی کنند یا آبروی او در خطر است و امثال این مسائل. گاه باعث میشود که خودکشی کنند.

چند وقت قبل پسر شخصی به او زنگ می زند که یا پنج میلیون تومان به حسابن واریز کن یا آبرویت را می برم. پدرهم خود را از بالای ساختمان به پایین پرتاب می کند.

2- جنون انی باعث خودکشی می شود.

بعضی افراد دچار جنون انی می شوند و خود را می کشند. اینها عذاب ندارند چون دست خودشان نبوده و با اراده این کار را نکرده اند.

3- ناامیدی نسبت به آینده گاه باعث خودکشی میشود

اکبری زاده متخصص روانشناسی بالینی و مدیر گروه سلامت روانی اجتماعی اعتیاد دانشگاه علوم پزشکی: مهم ترین علت خودکشی ناامیدی است و فرد به این نقطه می رسد که دردهایش پایان ندارد و به این علت تلاش می کند با از بین بردن خود از دردها رها شود

به گفته اکبری زاده ممکن است درد جسمی، روانی و یا موقعیتی باشد و فرد به این نتیجه می رسد که موقعیت رنج آور تمام ناشدنی و غیرقابل تغییر است و این گونه برای حل مساله خود، روشی ناسالم را انتخاب می کند^۱

4- خسته شدن از لذت‌های مادی باعث خودکشی میشود

عده ای از افرادی که خودکشی می کنند بخاطر این است که همه لذت‌های مادی را تجربه کرده اند ولی به پوچی رسیدند و گم شده خود را پیدا نکردند لذا می خواهند مرگ را تجربه کنند! شاید گمشده آنها مرگ باشد!

5- گاه فردی تصور می کند با نبودنش دیگران راحت می شوند

پسر بنگلادشی ساکن آمریکا پس از قتل ۴ عضو خانواده شان به ضرب گلوله، به زندگی خود نیز ۲ پایان دادند.

به گزارش همشهری آنلاین به نقل از همشهری، بامداد دوشنبه گذشته به وقت محلی، پلیس شهر آلن در ایالت تگزاس آمریکا تماس عجیبی دریافت کرد.

فاکس گزارش داد، تماس گیرنده پسر جوانی بود که می گفت برای دوستش به نام فرهان نگران است چرا که او پستی در اینستاگرام منتشر کرده و در آن نوشته که قصد خودکشی دارد. به دنبال این

تماس، تیمی از مأموران راهی محل زندگی فرهان شدند. خانواده فرهان اصالتاً اهل بنگلادش بودند که از مدت‌ها قبل به آمریکا مهاجرت کرده و ساکن شهر آلن شده بودند.

وقتی مأموران به محل زندگی خانواده فرهان رسیدند با صحنه هولناکی روبه‌رو شدند. آنها با اجساد غرق خون فرهان، پدر، مادر، برادر، خواهر و مادر بزرگ او روبه‌رو شدند که همگی به ضرب گلوله کشته شده بودند. در بررسی صحنه جنایت سرنخ‌هایی به دست آمد که نشان می‌داد فرهان و برادرش ابتدا اعضای خانواده‌شان را به قتل رسانده و پس از آن نیز دست به خودکشی زده‌اند.

یکی از افسران پلیس شهر آلن می‌گوید: بررسی‌ها نشان می‌داد که این دو برادر از قبل نقشه کشتن خانواده‌شان و در نهایت خودکشی را کشیده بودند. آنها اواخر هفته گذشته ابتدا ۴ عضو خانواده‌شان را به قتل رسانده بودند و پس از آن حوالی شنبه به زندگی خودشان نیز پایان داده و خودکشی کرده بودند.

به گفته پلیس، پست‌های منتشر شده از سوی فرهان در شبکه‌های اجتماعی بیانگر نقشه او و برادرش برای این جنایت هولناک است. او در این پست‌ها نوشته که چرا قصد کشتن خانواده‌اش را دارد. او نوشته که از سال ۲۰۱۶ با بیماری افسردگی دست و پنجه نرم می‌کرده و به نظر او تنها دلیل زندگی وجود خوشبختی است و اگر خوشبخت نباشد نباید زندگی کند.

او در این یادداشت‌ها نوشته بود که قصد خودکشی دارد و در صورت این کار اعضای خانواده‌اش بقیه عمر خود را با احساس گناه و ناامیدی سپری خواهند کرد و من فقط می‌توانم به آنها لطف کنم و آنها را با خود ببرم. پلیس می‌گوید که فرهان برادر ۲۱ ساله‌اش را نیز در جریان نقشه خود گذاشته و او هم قبول کرده و پس از خرید سلاح، این نقشه را عملی کرده‌اند.^۲

6- فقر و اعتیاد باعث رو آوردن به خودکشی میشود

(در باره خودکشی نوجوان ۱۶ ساله در کنگان استان بوشهر: در بررسی‌های به‌عمل آمده، مشخص شد خانواده این نوجوان به دلیل حبس پدر با محکومیت قتل عمد، از فقر اقتصادی و آسیب‌های اجتماعی رنج می‌برده است؛ این نوجوان در یک کارگاه سنگ‌فروشی اشتغال داشته و در پی محکومیت و حبس پدر، از دو سال پیش ترک تحصیل کرده بود^۳)

7- گاهی عصبانیت باعث خودکشی می‌شود

شخصی وقتی خیال کرد شورای حل اختلاف حق او را نداده و حق را به طرف مقابل داده سلاح خود را برداشت و سه نفر اعضای شورای حل اختلاف را در روز عید قربان، کشت بعد هم خودکشی نمود! یا سربازی که مورد تنبیه فرمانده خود قرار گرفته بود چند نفر از سربازان را کشت و بعد اقدام به خودکشی نمود!

راه حل جلوگیری از خودکشی چیست؟

بالا بردن ایمان به خداوند مهربان بهترین راه حل برای جلوگیری از خودکشی می‌باشد.

اگر کسی با خدا رابطه عاشقانه برقرار کند هیچگاه دچار خستگی از زندگی و دچار ناامیدی نسبت به آینده و دچار پریشانی افکار و دچار افسردگی نمیشود. اینکه انسان بداند خالق قدرتمند که همه چیز بدست اوست عزت ما. سلامت ما. ثروت ما. مرگ ما. خانواده ما. موفقیت ما همه بدست اوست و او از همه اعمال ما خبر دارد و او ما را دوست دارد. اگر این را بش علم پیدا کنیم انوقت از همه لحظات عمر خود لذت می‌بریم و همیشه بانشاط و سرحال و خوش هستیم. چون می‌دانیم بهترین رفیق را داریم. بهترین طبیب را داریم. بهترین وکیل را داریم. بهترین تکبه گاه و باصلاح پارتی را

داریم. کسی را داریم که در همه ساعات عمر ما با ماست و حامی ماست. مدافع ماست. تا او نخواهد کسی نمیتواند به ما اذیتی برساند. تا او نخواهد کسی نمی تواند به ما آسیبی برساند.

چرا پیامبران افسردگی نمی گرفتند؟ چرا امامان ما هیچوقت دچار ناراحتی روحی نمیشدند؟ چرا اولیاء خدا همیشه بانشاط و سر حال بودند؟

زیرا با خداوند مهربان رابطه خیلی خوبی داشتند. با او حرف می زدند. با او اظهار محبت می کردند. خداوند هم در عوض به آنها اظهار محبت می کرد. و آنها ان را در دلشان حس می کردند. وقتی لطف های پی در پی او را بخود می دیدند انقدر خوشحال می شدند که گاه از شدت این رابطه عاشقانه بیهوش می شدند.

در نتیجه هیچوقت فکر خودکشی به سرشان نمی زد. بلکه بر عکس همیشه از روز قبل امیدوار تر می شدند.

پس ما همگی باید به این جهت حرکت کنیم بسوی رابطه معنوی بیشتر با خداوند خالق ما و خالق همه جهان هستی.

تنها چیزی که انسان را از گم گشتگی نجات می دهد و او را از اشفتهگی ها رها می رسازد، وصل شدن به خالق و صاحب اصلی خود یعنی خداوند مهربان است.

این رباعی از خواجه عبدالله انصاری است:

((آنکس که تورا شناخت جان را چه کند*فرزند و عیال و خانمان را چه کند *

دیوانه کنی هر دو جهانش بخشی *دیوانهء تو هر دو جهان را چه کند))

مفهوم شناسی

بر اساس تعاریف فقهی و حقوقی، خودکشی عملی اختیاری است که فرد عاقل برای سلب حیات و کشتن خود انجام می‌دهد و در آن بر خلاف قتل، عنوان جانی (عامل جنایت) و مجنی علیه (مورد جنایت واقع شده) در یک فرد جمع می‌شود. [۱] خودکشی یا انتحار در فرهنگ لغت به عمل آگاهانه شخص در سلب ارادی حیات به دست خود گفته می‌شود، [۲] یا اقدام به آزار خود که به مرگ منتهی شود؛ [۳] در حالی که اختیار مرگ و زندگی در حیطه قدرت اوست و از لحاظ اخلاقی موظف به انجام این عمل نیست. [۴] خودکشی گاه به صورت کنایی بر تلاش بسیار زیاد برای به دست آوردن [چیزی یا سخت خواهان چیزی بودن به کار برده می‌شود. [۵]

اقدام به خودکشی یا سایر رفتارهای خودتخریبی به انگیزه فشار بر دیگران، قدرت‌نمایی و یا جلب توجه و کمک دیگران و همچنین بیان احساسات بدون قصد جدی در کشتن خود و به عبارتی اقدام آگاهانه صدمه به خود بدون اینکه خواهان مرگ باشد را شبه خودکشی یا تظاهر به خودکشی [نامیده‌اند. [۶]

انواع خودکشی با توجه به دلیل انجام آن، به دو گونه ایجابی و سلبی تقسیم شده است؛ خودکشی ایجابی مانند زدن خود با شمشیر، چاقو و اسلحه یا خوردن سم، و خودکشی سلبی مانند خودداری از

خوردن غذا و آب، و ترک مداوا و درمان.[۷] خودکشی را همچنین مانند قتل به لحاظ قصد عامدانه یا غیرعامدانه به دو گونه تقسیم کرده‌اند: خودکشی عمدی همراه با قصد و اراده جدی صورت می‌گیرد و در خودکشی خطایی، فردی در حال انجام کاری بدون قصد جدی، سبب سلب حیات از [خود می‌شود].[۸]

بررسی پدیده خودکشی

پدیده خودکشی توجه بسیاری از شرایع و ادیان آسمانی و همچنین مکاتب حقوقی را به خود جلب کرده و سعی شده با آن مبارزه شود.[۹] علل وقوع این پدیده، زمینه‌های گسترش و آمار آن در علوم گوناگونی چون روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، اخلاق و حقوق مورد تحلیل و بررسی واقع می‌شود و اگرچه برخی از صاحب‌نظران به استناد حق آزادی و اراده و اختیار انسان، حق خودکشی را به رسمیت شناخته‌اند، ولی در بیشتر ادیان الهی و مکاتب اخلاقی و حقوقی، خودکشی امری ناپسند به‌شمار رفته [و اقدام به خودکشی جرم و گناه تلقی شده است].[۱۰]

برخی از مواردی که به عنوان دلایل و عوامل خودکشی بیان شده است، عبارتند از: ضعف اعتقادات مذهبی، تلاطم روحی ناشی از عدم ایمان قلبی به خداوند، اعراض از مذهب و معنویات[۱۱] و عدم حساسیت و سخت‌گیری درباره خودکشی در برخی مکاتب اعتقادی.[۱۲] بر اساس پژوهش‌های صورت گرفته میزان خودکشی در میان کشورهای اسلامی بسیاری کمتر از کشورهای غیر اسلامی و میزان خودکشی در کشورهای مذهبی نسبت به کشورهای لائیک کمتر است.[۱۳] بر این اساس عقائد معنوی و باورهای مذهبی در ایجاد صبر در مقابل حوادث ناخوشایند و داشتن نگرش مثبت به آینده [تاثیر به سزایی دارد و در کم‌رنگ نمودن عوامل روانی و اجتماعی نقش مهمی ایفا می‌کند].[۱۴]

خودکشی از پدیده‌های شوم و مصائب مهم اجتماعی محسوب شده که جوامع گوناگون بشری را درگیر خود کرده است. [۱۵] بر اساس آمارهای سازمان بهداشت جهانی، خودکشی یکی از ده علت اصلی مرگ در بیشتر کشورهای دنیا [۱۶] و سومین علت مرگ در میان نوجوانان معرفی شده است. [۱۷] بر اساس این آمارها در سال ۲۰۰۰ حدود ۸۵۰ هزار خودکشی کامل ثبت شده و با افزایش روزافزون تا سال ۲۰۲۰م بیش از یک میلیون و پانصد هزار خواهد شد. [۱۸] این در حالی است که بر اساس تخمین سازمان بهداشت جهانی در مقابل هر مورد خودکشی کامل ۱۰ تا ۲۰ مورد اقدام به [خودکشی رخ می‌دهد که نشان‌دهنده وسعت و عمق پدیده خودکشی در سطح جوامع است. [۱۹]

حرمت خودکشی در اسلام و ادیان دیگر

علامه طباطبایی در تفسیر المیزان، خودکشی را بنابر تعالیم همه ادیان و شرایع الهی حرام دانسته است. [۲۰] فقیهان شیعه و اهل سنت نیز به حرمت خودکشی تصریح کرده، [۲۱] آن را از گناهان کبیره و خودکشی کننده را فاسق دانسته‌اند. [۲۲] همچنین در قرآن [۲۳] و روایات، عقوبت شدید اخروی برای شخص خودکشی کننده بیان شده است. [۲۴] با وجود حرمت شدید خودکشی، فقیهان حکمی درباره کافر بودن خودکشی کننده صادر نکرده‌اند، ولی بر اساس برخی مبانی فقهی که مباح دانستن گناه کبیره را موجب کفر می‌دانند، اگر کسی خودکشی را جایز بداند، حکم به کفر او داده [می‌شود. [۲۵]

بر اساس روایتی از پیامبر اسلام (ص) کسی که خود را بکشد در روز قیامت با همان ابزاری که خود را کشته است عذاب می‌شود و برای همیشه در جهنم ساکن خواهد بود. [۲۶] طبق نقل امام صادق (ع)

خداوند خطاب به حضرت موسی(ع) گفت اگر کسی دست به خودکشی بزند او را صد هزار بار در [جهنم خواهم کشت؛ مثل کسی که در دنیا به قتل رسیده است]. [۲۷]

خودکشی در آیین یهود نیز امری مذموم بوده و دفن خودکشی کنندگان در کنار دیگر یهودیان ممنوع است. [۲۸] در کتاب مقدس مسیحیان، خودکشی کنندگان تقبیح شده‌اند. [۲۹] در مسیحیت همچنین خودکشی در حکم قتل قرار داده شده و عاملان آن از تدفین طبق مراسم رسمی محروم شده‌اند. [۳۰] در اروپای قرن شانزدهم و هفدهم، جنازه مرتکبان خودکشی بدون تشریفات مذهبی دفن [و ورثه آنان نیز از ارث محروم می‌شدند]. [۳۱]

دلایل حرمت خودکشی

برای حرمت خودکشی به دلایلی از جمله آیات، روایات، اجماع فقیهان [۳۲] و عقل و سیره عقلا [۳۳] استناد شده است.

آیات

فقها و مفسران آیاتی از قرآن را مستند حرمت خودکشی قرار داده‌اند

آیه ۲۹ سوره نساء: «... وَ لَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا؛ و خودتان را مکشید، زیرا خدا «همواره با شما مهربان است»

طبرسی از مفسران قرن ششم هجری، نهی از کشتن در این آیه را به دیگر کشی [۳۴] و مفسران دیگری چون محقق اردبیلی [۳۵] و مکارم شیرازی [۳۶] آن را به خود کشی تفسیر کرده‌اند. در مقابل، علامه طباطبایی نهی از کشتن در این آیه را به صورت مطلق هم بر دگر کشی و هم بر خود کشی شامل دانسته؛ زیرا به اعتقاد او در آخر آیه این نهی را به رحمت خداوند تعلیل کرده است و چنین تعلیلی با [عمومیت نهی مناسب دارد]. [۳۷]

آیه ۱۹۵ سوره بقره: «وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ...؛ و در راه خدا انفاق کنید، و خود را با دست خود به هلاکت ميفکنید...» این آیه اگرچه درباره ترک انفاق در جهاد اسلامی است ولی مفهوم آن را وسیع‌تر دانسته‌اند به صورتی که در آن نهی از تمامی رفتارهای افراطی و [تفریطی می‌شود که جان انسان را به خطر انداخته در معرض هلاکت قرار می‌دهد]. [۳۸]

آیات دیگری از قرآن مانند پیمان خداوند از بنی اسرائیل مبنی بر عدم ریختن خون خود [۳۹] و [همچنین نهی از کشتن نفس محترم] [۴۰] را شامل خود کشی دانسته‌اند. [۴۱]

روایات

از جمله مستندات حدیثی مربوط به حرمت خود کشی حدیث منقول از امام باقر (ع) است که می‌فرماید: «مومن به هر بلائی مبتلا می‌گردد و به هر مرگی می‌میرد حز آنکه خود کشی نمی‌کند.» [۴۲]

همچنین به حدیث امام صادق (ع) استناد کرده‌اند که خود کشی عمدی را موجب ابتلاء به آتش دوزخ [دانسته است]. [۴۳]

احکام فقهی

احکام مربوط به خودکشی در منابع فقهی بیشتر در ابواب قتل عمد و وصیت مطرح شده است و مواردی چون عدم معذوریت اکراه در خودکشی، عدم پذیرش وصیت شخص منتحر، مجازات معاونت در خودکشی، سقوط دیه و... را شامل می‌شود.

سقوط دیه

برای خودکشی کننده دیه مقرر نشده است؛ زیرا شخص بر ضد خود اقدام کرده و به تعبیر فقها خون او هدر است. [۴۴] در مقابل این نظر، برخی از فقهای شافعی و حنبلی معتقدند که کفاره قتل او باید از اموالش داده شود و در خودکشی غیر عمدی نیز دیه او را بر عهده عاقله به نفع وارثان شخص منتحر [می‌دانند]. [۴۵]

عدم معذوریت اکراه

اکراه یا تهدید شخص بر کشتن خود را در دو مورد بررسی کرده‌اند: بر اساس نظر فقها اگر شخص مکره (اکراه شده) محجور باشد (مانند کودک غیر ممیز و مجنون) و به کشتن خود واداشته شد، در این صورت اکراه کننده را قصاص می‌کنند چرا که در واقع خودکشی صورت نگرفته و محجور به منزله ابزار قتل بوده است و خون او هدر نیست. در مقابل اگر اکراه شونده محجور نباشد چون با اختیار اقدام به قتل خود کرده، اکراه کننده مسئول نیست و اکراه تحقق پذیرفته است؛ زیرا اکراه زمانی تحقق پذیرفته که انسان برای رهایی از ضرری شدید تن به انجام دادن کاری نامطلوب می‌دهد [ولی در این فرض ضرری شدیدتر از قتل وجود ندارد]. [۴۶]

وصیت خودکشی کننده

بر اساس برخی روایات، [۴۷] فقها وصیت فردی که دست به خودکشی زده است را اگر قبل از وارد کردن جراحی به خود باشد، پذیرفته شده می دانند که باید به آن عمل شود؛ ولی در صورتی که پس از ایراد جراحی که منجر به مرگ شود، وصیت کند، وصیت او را بی اعتبار می دانند که به آن عمل [نمی شود]. ۴۸

مشارکت و معاونت در خودکشی

در صورت مشارکت شخصی دیگر یا ترغیب دیگری به خودکشی مانند اینکه فردی با جراحی عمدی از سوی دیگری و نیز با جراحی خود دست به خودکشی بزند، دو نظر ارائه شده است؛ برخی از فقها به ثبوت قصاص البته با پرداخت نصف دیه معتقدند [۴۹] و دیگر فقها بر آنند که با توجه به [مشارکت مقتول در قتل خود، شریک قصاص نمی شود و تنها دیه بر او واجب می شود]. ۵۰

موارد استثنا

علی رغم حرمت خودکشی و تاکید بر آن در منابع روایی و فقهی و تعیین مجازات سنگین اخروی برای آن، بر اساس گزارش برخی از منابع فقهی گاه خودکشی به سبب اضطرار یا وجود مصلحتی مهم تر مانند حفظ جان مسلمانان جایز دانسته شده است؛ اگرچه در مواردی مانند اتانازی [آسان مرگی] اغلب فقهای معاصر به جایز نبودن همه راه های آن حکم داده اند. [۵۱]

علامه حلی ذیل مسائل جهاد به این مسأله اشاره کرده است که اگر کفار در کشتی مسلمانان آتش افکندند، آیا جایز است برای نجات از آتش خود را به دریا بیندازند؟ بر اساس نظر وی چنانچه باقی ماندن در کشتی باعث کشته شدن بر اثر سوختگی شود، انداختن خود در آب دریا جایز است؛ اگرچه [به غرق شدن آنها منجر شود]. ۵۲

برخی فقیهان مثل مکارم شیرازی و حسینعلی منتظری خودکشی مسلمانی که در دست دشمن اسیر است و تاب شکنجه و حفظ اسرار مسلمانان را ندارد، جهت جلوگیری از ضربه شدید به مسلمانان، [جایز دانسته‌اند]. ۵۳

بسیاری از فقهای معاصر انجام دادن عملیات استشهادی را، حتی اگر نوعی خودکشی محسوب شود، در صورتی که برای واجبی مهم‌تر مانند ضربه زدن به دشمنان اسلام یا دفاع از مسلمانان باشد، جایز [دانسته و آن را در قالب جهاد دفاعی تحلیل کرده‌اند]. ۵۴

پانویس

مشکینی، مصطلحات الفقه، ۱۴۱۹ق، ص ۹۱؛ آقایی نیا، حقوق کیفری اختصاصی: جرایم علیه اشخاص، ۱۳۸۹ش، ص ۲۸-۲۶؛ نوری، «خودکشی»، ص ۸۳-۸۲؛ گلاب بخش و کاظمی، «خودکشی»، ص ۴۰۳-۴۰۲.

انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ذیل واژه؛ عمید، فرهنگ فارسی عمید، ذیل واژه

رضائیان، اپیدمیولوژی خودکشی، ۱۳۸۵ش، ص ۱۹۷۰؛ جعفری لنگرودی، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، ۱۳۷۸ش، ج ۳، ص ۱۸۳۸.

اسلامی نسب، بحران خودکشی، ۱۳۷۱ش، ص ۷۴-۷۳.

دهخدا، لغت نامه دهخدا، ذیل واژه خودکشی کردن؛ انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ذیل واژه خودکشی کردن.

رضائیان، اپیدمیولوژی خودکشی، ۱۳۸۵ش، ص ۱۹۷۲-۱۹۷۱؛ واژه‌های مصوب فرهنگستان؛ گلاب بخش و کاظمی، «خودکشی»، ص ۴۰۳.

مشکینی، مصطلحات الفقه، ۱۴۱۹ق، ص ۹۱.

محقق داماد، فقه پزشکی، ۱۳۹۱ش، ص ۱۹۸-۱۹۷.

شهیدی، «انتحار» ص ۳۳.

دورکیم، خودکشی، ۱۳۷۸ش، ص ۱۵۹-۱۴۹؛ محسنی، جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، ۱۳۸۶ش، ص ۲۰۹-۲۰۲؛ گلاب بخش و کاظمی، «خودکشی» ص ۴۰۳.

شریعتی رودسری، «خودکشی، علل و... (۳)»، ص ۲۱-۲۲.

ربیعی، «خودکشی»، ص ۳۱.

رضائیان، اپیدمیولوژی خودکشی، ص ۱۹۷۸.

رضائیان، اپیدمیولوژی خودکشی، ص ۱۹۷۸.

کی‌نیا، مبانی جرم‌شناسی، ۱۳۷۶ش، ج ۱، ص ۴۵۴-۴۲۹.

رضائیان، «پیشگیری از خودکشی در کشورهای در حال توسعه»، ص ۴۴۱.

کرنلسون، درمان مسائل جوانان و نوجوانان، ۱۳۷۶ش، ص ۲۴۶.

رضائیان، «پیشگیری از خودکشی در کشورهای در حال توسعه»، ص ۴۴۱.

رضائیان، «پیشگیری از خودکشی در کشورهای در حال توسعه»، ص ۴۴۴

علامه طباطبائی، المیزان، ۱۳۹۰ق، ج ۷، ص ۳۷۲

منتظری، مجازات‌های اسلامی و حقوق بشر، ۱۴۲۹ق، ص ۹۱؛ سبحانی، الرسائل الاربع، ۱۴۱۵ق، ج ۲،

ص ۱۶۶؛ الموسوعة الفقهیه، ۱۴۱۰ق، ج ۶، ص ۲۸۳

مشکینی، مصطلحات الفقه، ۱۴۱۹ق، ص ۹۱

سوره نساء، آیه ۳۰-۲۹؛ سوره فرقان، آیه ۶۹-۶۸

حر عاملی، وسائل الشیعه، ۱۴۰۹ق، ج ۲۹، ص ۲۴

الموسوعة الفقهیه، ۱۴۱۰ق، ج ۶، ص ۲۹۱-۲۹۲

ابن حنبل، مسند احمد، دار صادر، ج ۲، ص ۴۷۸؛ دارمی، سنن دارمی، نشر دار الإحياء السنه النبوی،

ص ۱۹۲

صدوق، ثواب الاعمال، ۱۴۰۶ق، ص ۲۷۸

گلاب‌بخش و کاظمی، «خودکشی» ص ۴۰۳

انجیل متی، باب ۲۷

محقق داماد، فقه پزشکی، ۱۳۸۹، ص ۱۸۳؛ شهیدی، «انتحار»، ص ۳۴

شهیدی، «انتحار»، ص ۳۳-۳۵؛ پاد، حقوق کیفری اختصاصی جرائم بر علیه اشخاص، ۱۳۸۱ش، ج ۱،

ص ۲۹

نجفی، جواهر الکلام، ۱۴۰۴ق، ج ۳۶، ص ۳۷۰؛ سبحانی، الرسائل الاربع، ۱۴۱۵ق، ج ۲، ص ۱۶۷

.سبحانی، الرسائل الاربع، ۱۴۱۵ق، ج ۲، ص ۱۹۸

.طبرسی، مجمع البیان، ۱۳۷۲ش، ج ۳، ص ۵۹

.اردبیلی، زبدۃ البیان، مکتبه المرتضویه، ص ۴۲۸

.مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۱ش، ج ۳، ص ۳۵۶

.طباطبایی، المیزان، ۱۳۹۰ق، ج ۴، ص ۳۲۰

.طباطبایی، المیزان، ۱۳۹۰ق، ج ۲، ص ۶۴؛ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۱ش، ج ۲، ص ۳۶

.سوره بقره، آیه ۸۴

.سوره مائده، آیه ۳۲؛ سوره انعام، آیه ۱۵۱؛ سوره اسراء، آیه ۳۳

فخر رازی، التفسیر الکبیر، ۱۴۲۰ق، ج ۳، ص ۵۹۱؛ طباطبایی، المیزان، ۱۳۹۰ق، ج ۵، ص ۳۱۵؛ میرزاده،
«خودکشی»، ص ۳۱۴

.حر عاملی، وسائل الشیعه، ۱۴۰۹ق، ج ۲۹، ص ۲۴

.صدوق، من لا یحضره الفقیه، ۱۴۱۳ق، ج ۳، ص ۵۷۲

طوسی، المبسوط، ۱۳۷۸ق، ج ۷، ص ۱۷۹-۱۷۸ و ۱۹۵؛ ابن ادریس، السرائر، ۱۴۱۰ق، ج ۳، ص ۴۰۰؛

.طبرسی، الموتلف، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ص ۳۵۸

ابن قدامه، المغنی، ۱۳۴۷ق، ج ۱۰، ص ۳۹؛ ج ۹، ص ۵۰۹؛ مطیع، التکمله الثانیه، دارالفکر، ج ۱۹،
ص ۱۸۵ و ۱۴۵

طوسی، المبسوط، ۱۳۸۷ق، ج ۷، ص ۴۳؛ محقق حلی، شرایع الاسلام، ۱۴۰۸ق، ج ۴، ۱۸۶؛ شهید ثانی،
مسالك الافهام، ۱۴۱۳ق، ج ۱۵، ص ۸۹.

کلینی، الکافی، ۱۴۰۷ق، ج ۷، ص ۴۵.

طوسی، تهذيب الاحكام، ۱۴۰۷ق، ج ۹، ص ۲۰۷؛ شهید ثانی، مسالك الافهام، ۱۴۱۳ق، ج ۶، ص ۱۴۲؛
نجفی، جواهر الکلام، ۱۴۰۴ق، ج ۲۸، ص ۲۷۵؛ امام خمینی، نجاه العباد، ۱۴۰۹ق، ۳۱۱-۳۱۲.

علامه حلی، تحرير الاحكام، ۱۴۲۰ق، ج ۵، ص ۴۳۷.

طوسی، المبسوط، ۱۳۸۷ق، ج ۷، ص ۲۲-۲۳.

اسلامی تبار و الهی منش، مسائل اخلاقی در قتل ترحم آمیز، ص ۲۰۹-۲۰۷.

علامه حلی، منتهی المطلب، ۱۴۱۲ق، ج ۱۴، ص ۸۱-۸۲.

منتظری، دراسات فی ولایة الفقیه، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص ۵۸۴-۵۸۳؛ مکارم شیرازی، استفتائات جدید،
۱۴۲۷ق، ج ۱، ص ۵۳۱-۵۳۲.

منتظری، مجازات‌های اسلامی و حقوق بشر، ۱۴۲۹ق، ص ۹۲؛ مکارم شیرازی، استفتائات جدید،
۱۴۲۷ق، ج ۳، ص ۳۵۳؛ فیرحی، «دفاع مشروع، ترور و عملیات شهادت طلبانه در مذهب شیعه»،
ص ۱۱۵-۱۱۳؛ ۱۲۴-۱۲۳؛ ورعی، «مبانی فقهی عملیات شهادت طلبانه»، ص ۳۲۱-۳۱۹؛ ۳۲۹-۳۳۲.